

درس نهم

وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان پس از رسول خدا (ص)

واژگان کلیدی

درسنامه

دانستیم که مسئولیت ولایت و حکومت رسول خدا (ص)، پس از ایشان نیز ادامه می‌یابد و براساس تدبیر حکیمانه‌ی خداوند، امیرالمؤمنین (ع) و امامان معصوم از نسل ایشان جانشینی رسول خدا (ص) را برعهده گرفتند و از جانب خدا به ولایت و رهبری جامعه برگزیده شدند. البته پس از رسول خدا (ص)، حوادثی پیش آمد که باعث دور افتادن مردم از رهبری و هدایت امامان معصوم (ع) شد. این مسئله «دور افتادن از رهبری ائمه»، شرایط و اوضاع اجتماعی خاصی را در جامعه آن روز پدید آورد. اکنون می‌خواهیم اوضاع فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مسلمان پس از رسول خدا (ص) و نحوه‌ی برخورد مسلمانان با ائمه‌ی اطهار (ع) را بررسی کنیم.

تدبر در قرآن

(وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ)

سوره‌ی آل عمران، آیه‌ی ۱۴۴

ترجمه‌ی آیه: و محمد نیست، مگر رسولی که پیش از او رسولان دیگری بودند. پس اگر او بمیرد یا کشته شود، آیا شما به گذشته او آیین پیشین خود [باز می‌گردید و هر کس به گذشته باز گردد، به خدا هیچ گزند و زبانی نرساند و خداوند به زودی سپاسگزاران را پاداش می‌دهد.

پیام‌های آیه:

- ۱- قرآن کریم مسلمانان زمان پیامبر(ص) را درباره‌ی بازگشت به جاهلیت (ورود به جاهلیت جدید) هشدار می‌دهد که این هشدار نیازمند دقت و توجه فراوان است.
- ۲- این هشدار گویای آن است که خطر انحراف از مسیر الهی و دور شدن از جامعه‌ی توحیدی، حتی برای جامعه‌ای که به دست پیامبر هم بنا شده، وجود دارد.
- ۳- مهم‌ترین خطر، بازگشت به دوران جاهلی و پشت پا زدن به معیارها و ارزش‌های اسلامی است.
- ۴- از نظر قرآن کریم، سپاس‌گزاران واقعی نعمت رسالت کسانی هستند که به دوره‌ی جاهلیت باز نگردند و به همان شیوه‌ای که پیامبر(ص) توصیه کرده، زندگی را ادامه دهند.
- ۵- سپاس‌گزاران واقعی نعمت وجود رسول خدا(ص) پس از رحلت ایشان، کسانی هستند که در مسیری که پیامبر اکرم(ص) ترسیم کرده باقی بمانند و با تمام ارکان جاهلیت مبارزه کنند و ثابت قدم باشند و گرفتار تزلزل در اعتقاد و عمل نشوند. به عبارت دیگر ارج‌گزاران واقعی به نعمت رسالت، ثابت قدمان در پیروی از آرمان مقدس او در گذرگاه پر فراز و فرود تاریخ‌اند. (سراسری انسانی ۹۳)
- ۶- ویژگی شاکرین، مصون ماندن از تحول اعتقاد در رویدادهای سخت است.
- ۷- سخنان حضرت علی(ع) در مورد خطر انحراف جامعه‌ی اسلامی تأکیدی بر این آیه‌ی شریفه می‌باشد.
- ۸- وظیفه‌ی پیامبر ابلاغ پیام خداست، ما هستیم که باید راهش را ادامه دهیم.

■ در آیه‌ی شریفه بیندیشید و به سؤالات زیر پاسخ دهید:

۱- خداوند چه هشدارى به مردم زمان پیامبر می‌دهد؟

خطر بازگشت به ارزش‌های دوران جاهلیت

۲- آیا خطر بازگشت به ارزش‌های دوران جاهلیت فقط اختصاص به زمان پیامبر دارد؟

خیر، پیروان پیامبران قبلی هم به آیین‌های گذشته خود بازگشته‌اند. (این خطر بازگشت به ارزش‌های دوران جاهلی برای تمام زمان‌هاست.)

۳- به نظر شما، سپاسگزاران واقعی نعمت رسالت، در جامعه امروزی چه کسانی‌اند؟

سپاس‌گزاران واقعی نعمت رسالت آنان هستند که به دوره جاهلیت و رفتارها و ارزش‌های آن زمان بازنگردند و براساس همان برنامه‌ای که پیامبر از سوی خداوند ارائه کرده است، زندگی می‌کنند. به عنوان مثال در دوران جاهلیت مردم به جای به کارگیری عقل خود تنها تابع سنت‌های اجداد خود بودند و بدون آنکه بررسی کنند که این آداب و رسوم و سنت‌ها درست است یا نادرست، آن را به جای می‌آوردند. آن‌ها به جای تبعیت از حق از گذشتگان خود تبعیت می‌کردند.

روشی که متأسفانه امروزه نیز در میان ما در قالب برخی آداب و رسوم ادامه دارد صرفاً به آن دلیل که از گذشتگان به ما رسیده است و یکی از سنت‌های جاهلی تبرج است که دانش‌آموزان در پایه دهم با آن آشنا شده‌اند، این که انسان برهنگی را مایه افتخار بداند و برای مقام و جایگاه انسانی خود ارزشی قائل نشود و همه چیز را در غرائز و بدن مادی خود ببیند.

خلاصه‌ای از رخداد‌های عصرنامه (ع)

پس از رحلت رسول خدا (ص) حوادثی رخ داد که رهبری امت را از مسیری که پیامبر اسلام (ص) برنامه‌ریزی کرده و بدان فرمان داده بود،

خارج کرد و در نتیجه، نظام حکومت اسلامی که بر مبنای «امامت» طراحی شده بود، تحقق نیافت. (نتیجه‌ی آن چه شد؟)

امامان معصوم (ع) با وجود حضور در جامعه، فاقد قدرت و امکانات لازم برای اجرای همه جانبه‌ی مسئولیت‌های خود شدند.

فقط در یک دوره‌ی کوتاه چهار سال و نه ماهه، اداره‌ی حکومت به امام علی (ع) رسید و ایشان در همین دوره‌ی کوتاه و با وجود مشکلات و جنگ‌هایی که با عهدشکنان و دشمنان داخلی داشتند، عالی‌ترین نمونه‌ی حکومت را عرضه کردند.

حکومت بنی‌امیه:

طولی نکشید که حکومت به دست بنی‌امیه افتاد. آنان کسانی بودند که سرسختانه با پیامبر اکرم (ص) مبارزه کرده بودند و فقط هنگامی تسلیم شدند که پیامبر اکرم (ص) شهر مکه را فتح کرد و آنان راهی جز تسلیم و اطاعت نداشتند. ابوسفیان که رهبری مشرکان را برعهده داشت، حدود دو سال قبل از رحلت پیامبر به ناچار تسلیم شد و به ظاهر، اعلام مسلمانی کرد. پسر او، معاویه، که جنگ صفین را علیه امیرالمؤمنین به راه انداخت، (پلونه حکومت مسلمانان را به دست گرفت؟) در سال چهارم هجری با بهره‌گیری از ضعف و سستی یاران امام

حسن (ع)، حکومت مسلمانان را به دست گرفت و خلافت رسول خدا (ص) را به سلطنت تبدیل کرد.

معاویه، یزید را، برخلاف تعهدی که به مسلمانان داده بود، جانشین خود قرار داد؛ شخصی که از هیچ کار زشت و ناپسندی ابایی نداشت. احکام خداوند، مانند نماز را به بازی و سخره می‌گرفت، آشکارا شراب می‌خورد، سگ‌بازی و میمون‌بازی می‌کرد و با همان سگ و میمون، وارد مجالس می‌شد و آن‌ها را کنار دست خود می‌نشاند. همین شخص، نوه‌ی گرامی پیامبر (ص)، امام حسین (ع) و یارانش را با وضع هولناکی به شهادت رساند و خانواده‌ی ایشان را که از نوادگان پیامبر (ص) بودند، به‌عنوان اسیر، در شهرها گرداند.

فعالیت کلاسی

با هم‌فکری دوستان خود بگویید چه عواملی باعث شد که بعد از گذشت پنجاه سال از وفات پیامبر (ص)، نوه‌ی ایشان یعنی امام حسین (ع) این گونه توسط امت پیامبر به شهادت برسد؟

یکی از دلایل اصلی این اتفاق براساس آن‌چه در کتاب طرح شده است، خارج شدن رهبری امت از مسیری است که پیامبر اسلام برنامه‌ریزی کرده بود. مسئله‌ای که باعث شد نظام حکومت اسلامی که بر مبنای «امامت» طراحی شده بود، تحقق نیابد و امامان معصوم با وجود حضور در جامعه، فاقد قدرت و امکانات لازم برای اجرای همه جانبه‌ی مسئولیت‌های خود باشند. همین امر باعث شد به مرور حاکمان فاسدی هم‌چون معاویه و یزید بر جامعه حاکم شوند، ارزش‌ها و الگوهای جامعه تغییر کند و به مرور جامعه به سمت قهقرا برود و در نهایت بهترین بندگان خدا توسط خود مسلمانان به شهادت برسند و زمانی که رهبری امت به دست ناهلی هم‌چون یزید افتاد، نوه‌ی پیامبر را به شهادت رساند.

پیش‌بینی حضرت علی (ع) در مورد حاکم شدن بنی‌امیه:

امیرالمؤمنین علی (ع)، در سخنرانی‌های متعدد، بارها مسلمانان را نسبت به (چه چیزی بیم می‌دارد؟) ضعف و سستی‌شان در مبارزه با حکومت بنی‌امیه بیم می‌داد و می‌فرمود:

«سوگند به خداوندی که جانم به دست قدرت اوست، آن مردم [شامیان] بر شما پیروز خواهند شد؛ نه از آن جهت که آنان به حق نزدیک‌ترند، بلکه به این جهت که آنان در راه باطلی که زمامدارشان می‌رود شتابان فرمان او را می‌برند و شما در حقّ من بی‌اعتنایی و کندی می‌کنید. به خدا سوگند، این مطلب، قلب انسان را به درد می‌آورد که آن‌ها در مسیر باطل خود این چنین متحدند، و شما در راه حق این‌گونه متفرق و پراکنده‌اید.»

آن حضرت آینده‌ی سرپیچی از دستورات امام و اختلاف و تفرقه میان مسلمانان را که موجب سوار شدن بنی‌امیه بر تخت سلطنت بود؛ می‌دید و آنان را از چنین روزی بیم می‌داد:

«به خدا سوگند، بنی‌امیه چنان به ستمگری و حکومت ادامه دهند که حرامی باقی نماند جز آنکه حلال شمارند... تا آنکه در حکومتشان دو دسته بگیرند: دسته‌ای بر دین خود که آن را از دست داده‌اند و دسته‌ای برای دنیای خود که به آن نرسیده‌اند.»

حکومت بنی‌عباس

پس از سقوط بنی‌امیه، حکومت به دست بنی‌عباس افتاد. آنان با اینکه خود را از عموزادگان پیامبر می‌دانستند و به نام اهل بیت، قدرت را از بنی‌امیه گرفته بودند، روش سلطنتی بنی‌امیه را ادامه دادند و در ظلم و ستم به اهل بیت پیامبر (ص) از چیزی فروگذار نکردند، به گونه‌ای که اگر:

۱- تحول معنوی و فرهنگی ایجاد شده در عصر پیامبر (ص) و ۲- دو میراث گران‌قدر پیامبر (ص) - قرآن کریم و ائمه اطهار (ع) - نبود، جز نامی از اسلام باقی نمی‌ماند.

مشکلات فرهنگی، اجتماعی، سیاسی پس از رسول خدا (ص)

- مهم‌ترین چالش‌های عصر ائمه (ع) که نتیجه‌ی دوری از راه آن بزرگواران بود، عبارت‌اند از:
- ۱- ممنوعیت نوشتن احادیث پیامبر (ص)
  - ۲- تحریف در معارف اسلامی
  - ۳- ارائه الگوهای نامناسب
  - ۴- تبدیل حکومت نبوی به سلطنت

۱- ممنوعیت نوشتن احادیث پیامبر اکرم (ص):

مسلمانان برای سخنان رسول خدا (ص) اهمیت خاصی قائل بودند؛ برخی از آنان سخنان آن حضرت را می‌نوشتند و پیامبر نیز به مسلمانان برای نوشتن سخنان خود توصیه کرده بود.

اما پس از رحلت رسول خدا (ص)، سفارش آن حضرت را نادیده گرفتند و نوشتن احادیث آن حضرت را ممنوع کردند. به همین جهت، کسانی که به این احادیث علاقه‌مند بودند، فقط می‌توانستند آن‌ها را به حافظه بسپارند و از این طریق به دیگران منتقل کنند. نگهداری حدیث به این شیوه، نتایج نامطلوبی داشت، از جمله این که:

الف) احتمال خطا در نقل احادیث افزایش یافت و امکان کم و زیاد شدن عبارت‌ها یا فراموش شدن اصل حدیث فراهم شد.

ب) شرایط مناسب برای جاعلان حدیث پیش آمد که براساس غرض‌های شخصی به جعل یا تحریف حدیث پرداختند یا به نفع حاکمان ستمگر از نقل برخی احادیث خودداری کردند.

ج) بسیاری از مردم و محققان از یک منبع مهم هدایت بی‌بهره ماندند و به ناچار، سلیقه‌ی شخصی را در احکام دینی دخالت دادند و گرفتار اشتباهات بزرگ شدند.

با این که سال‌ها بعد نوشتن حدیث پیامبر (ص) آزاد شد و حدیث نویسی رواج یافت، اما به دلیل عدم حضور اصحاب پیامبر در میان مردم به دلیل فوت یا شهادت، احادیث زیادی جعل یا تحریف شد به طوری که احادیث صحیح از غلط به راحتی قابل تشخیص نبود.

البته این اوضاع نابسامان حدیث تا حدود زیادی برای پیروان ائمه پیش نیامد. (پ/ر) زیرا ائمه (ع) احادیث پیامبر را حفظ کرده بودند و شیعیان این احادیث را از طریق این بزرگواران که خود انسان‌هایی معصوم و به دور از خطا بودند و سخنانشان مانند سخنان رسول خدا (ص) معتبر و موثق بود، به دست آوردند و به همین جهت در نقل احادیث کم‌تر دچار اشتباه شدند.

۲- تحریف در معارف اسلامی و جعل احادیث:

برخی از عالمان وابسته به بنی‌امیه و بنی‌عباس و گروهی از علمای اهل کتاب (یهودی و مسیحی) مانند کعب‌الاحبار که ظاهراً مسلمان شده بودند، از موقعیت و شرایط برکناری امام معصوم استفاده کردند و (دست به په اقرامی زردی) به تفسیر و تعلیم آیات قرآن و معارف اسلامی، مطابق با افکار خود و موافق با منافع قدرتمندان پرداختند. برخی از آن‌ها در مساجد می‌نشستند و داستان‌های خرافی درباره‌ی پیامبران برای مردم نقل می‌کردند. این مطالب به کتاب‌های تاریخی و تفسیری راه یافت و سبب گمراهی بسیاری از مسلمانان شد. حاکمان بنی‌امیه و بنی‌عباس، اغلب به اندیشه‌هایی میدان می‌دادند که به نفع آنان بود و قدرت آنان را تقویت می‌کرد. برخی از دنیاطلبان، برای نزدیکی به این حاکمان، احادیثی از قول پیامبر (ص) جعل می‌کردند و از حاکمان جایزه می‌گرفتند.

۳- ارائه‌ی الگوهای نامناسب:

عموم مردم در اعتقادات و عمل (پلونه هستی)، دنباله‌رو شخصیت‌های برجسته‌ی جامعه خود هستند و آن‌ها را اسوه قرار می‌دهند. اگر این الگوها صاحب کمالات و ارزش‌های الهی باشند، مردم نیز به نسبت همت و استعداد خود از این ارزش‌ها بهره‌مند می‌شوند و اگر آن‌ها به سوی زشتی‌ها بروند، بیشتر مردم دنباله‌روی آنان خواهند بود.

الگو و اسوه در زمان پیامبر (ص) و بعد از آن:

در آن زمان که رسول خدا (ص) اسوه‌ی مردم بود، انسان‌های آزاده، با ایمان و شجاعی چون امام علی (ع)، مقداد، عمار، ابوذر و سلمان تربیت شدند، اما هر چه که جامعه از زمان پیامبر (ص) فاصله می‌گرفت، حاکمان وقت تلاش می‌کردند که شخصیت‌های اصیل اسلامی، به‌خصوص اهل‌بیت پیامبر (ص) را در انزوا قرار دهند و افرادی را که در اندیشه و عمل و اخلاق از معیارهای اسلامی دور بودند، به جایگاه برجسته برسانند و آن‌ها را راهنمای مردم معرفی کنند.

۴- تبدیل حکومت عدل نبوی به سلطنت:

پیامبر خدا (ص) حکومتش را بر پایه‌ی عدل بنا کرد و اعلام نمود که همه‌ی انسان‌ها از یک مرد و زن آفریده شده‌اند و ملاک کرامت و گرامی بودن، تقواست.

پس از گذشت مدتی از رحلت رسول خدا (ص)، جاهلیت با شکلی جدید وارد زندگی اجتماعی مسلمانان شد. شخصیت‌های باتقوا، جهادگر و مورد احترام و اعتماد پیامبر (ص) منزوی شدند و طالبان قدرت و ثروت قرب و منزلت یافتند.

حاکمان بنی‌امیه و بنی‌عباس، به‌تدریج مسیر حکومت را عوض کردند و برای خود و اطرافیانشان کاخ‌های بزرگ و مجلل ساختند و خزائن خود را از جواهرات گران‌قیمت انباشته کردند.

این تغییر مسیر (موبه‌ی په شد)، جامعه‌ی مؤمن و فداکار عصر پیامبر اکرم (ص) را به جامعه‌ای راحت‌طلب، تسلیم و بی‌توجه به سیره و روش پیامبر اکرم (ص) تبدیل کرد. این تغییر فرهنگ، سبب شد که ائمه اطهار (ع) با مشکلات زیادی روبه‌رو شوند و نتوانند مردمان آن دوره را با خود همراه کنند.

فعالیت کلاسی

به نظر شما آگاهی از اوضاع اجتماعی و فرهنگی عصر ائمه (ع) چه فوایدی برای زندگی امروز ما دارد؟

(۱) تاریخ ائمه پر از درس و گنجینه‌ای از اطلاعات است؛ با شناخت اوضاع اجتماعی و فرهنگی عصر ائمه، بر آگاهی و بصیرت ما افزوده می‌شود.

(۲) از آن‌جا که شرایط هر یک از ائمه با برخی از دوره‌های زندگی ما شباهت‌هایی دارد می‌توانیم از این شرایط و اتفاقات و نتایج آن‌ها الگوگیری کنیم.

(۳) پیروان جبهه حق و باطل همیشه در طول تاریخ از نظر ویژگی‌های رفتاری و شخصیتی، مشخصه‌های ثابتی داشته‌اند و این مسئله می‌تواند در هر عصری ما را در شناخت اهل حق و یا اهل باطل یاری کند.

اندیشه و تحقیق

۱- چه مسائلی زمینه را برای ورود جعل و تحریف به احادیث پیامبر اکرم (ص) آماده کرد؟

زمینه‌ی اول، منع نوشتن احادیث پس از رحلت پیامبر بود. زمینه‌ی دوم، نیاز حاکمان جور و صاحبان قدرت به توجیه موقعیت خود و اقدامات مخالف اسلام آن‌ها بود.

۲- تفاوت‌های اساسی حکومت بنی‌امیه و بنی‌عباس با رهبری پیامبر (ص) چه بود؟

تفاوت اول، عادلانه بودن حکومت رسول خدا (ص) و تکیه‌ی بر ظلم و جور در حکومت‌های بنی‌امیه و بنی‌عباس بود. تفاوت دوم، گسترش اندیشه‌های اصیل اسلامی توسط رسول خدا (ص) و میدان دادن به اندیشه‌های غیراصیل و تحریف شده در آن حکومت‌ها بود. تفاوت سوم، عمل دقیق به دستورات و احکام الهی توسط رسول خدا (ص) و زیرپا گذاشتن احکام الهی توسط آن حکومت‌ها بود. تفاوت چهارم، مشی ساده حکومت‌داری رسول خدا (ص) و مشی اشرافی آن حکومت‌ها بود.

وضیعت فرهنگی...
شامل ۴۰ سؤال تشریحی

پیمانه ۳۶ تا ۳۹

آیات قرآن و احادیث

۳۲۶. با تدبر در آیه شریفه «و ما مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِنْ مَاتَ أَوْ قُتِلَ انْفَلَبْتُمْ عَلَىٰ أَعْقَابِكُمْ وَ مَنْ يَنْفَلِبْ عَلَىٰ عَقْبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللَّهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِي اللَّهُ الشَّاكِرِينَ» پاسخ دهید.
(کتاب درسی، صفحه ۱۱۱)

الف) آیه در بردارنده چه هشدار است؟ و این هشدار را خطاب به چه کسانی بیان می‌کند؟

ب) سپاسگزاران واقعی نعمت رسالت، براساس این آیه شریفه چه کسانی هستند؟

۳۲۷. با توجه به سخن امیرالمؤمنین علی (ع)، علت پیروزی شامیان بر مسلمانان چه بود؟
(کتاب درسی، صفحه ۱۱۲)

۳۲۸. حضرت علی (ع) مسلمانان را از روزی بیم می‌دادند که بنی‌امیه به ستمگری حکومت می‌کنند تا جایی که حرامی باقی نماند جز آن که حلال شمرده شود. در آن زمان دو دسته‌گرایان خواهند بود، آن‌ها چه کسانی هستند؟
(کتاب درسی، صفحه ۱۱۲)

درستی یا نادرستی گزاره‌ها (ص/غ)

۳۲۹. پس از رحلت حضرت رسول (ص) مردم به رهبری امام علی (ع) نزدیک شدند.
(کتاب درسی، صفحه ۱۱۱)

۳۳۰. ابوسفیان رهبری مشرکان را در جنگ‌های علیه پیامبر (ص) بر عهده داشت.
(کتاب درسی، صفحه ۱۱۱)

۳۳۱. معاویه بر خلاف تعهدی که به مسلمانان داده بود، یزید را جانشین خود قرار داد.
(کتاب درسی، صفحه ۱۱۲)

۳۳۲. ابوسفیان دو سال قبل از رحلت پیامبر (ص) به ناچار مسلمان شد.
(کتاب درسی، صفحه ۱۱۱)

۳۳۳. عالی‌ترین نمونه حکومت اسلامی بعد از پیامبر (ص) را امام علی (ع) عرضه کرد.
(کتاب درسی، صفحه ۱۱۱)

۳۳۴. یزید، اولین کسی است که خلافت رسول خدا (ص) را به سلطنت تبدیل کرد.
(کتاب درسی، صفحه ۱۱۱)

۳۳۵. بعد از رحلت پیامبر (ص) نظام حکومت اسلامی که بر مبنای ولایت طراحی شده بود، تحقق نیافت.
(کتاب درسی، صفحه ۱۱۱)

تشخیص پاسخ صحیح

۳۳۶. دخالت دادن سلیقه شخصی در احکام دین و گرفتاری در اشتباهات بزرگ، از عواقب شوم کدام دستور حکومتی پس از پیامبر اکرم (ص) بود؟
(کتاب درسی، صفحه ۱۱۳)

۱) تحریف معارف اسلامی و جعل احادیث

۲) تبدیل حکومت عدل نبوی به سلطنت اموی

۳) ممنوعیت نوشتن احادیث و سخنان ایشان

۳۳۷. از دیدگاه امیرالمؤمنین (ع) کدام موارد موجب سلطه بنی امیه بر حکومت اسلامی گردید؟ (کتاب درسی، صفحه ۱۱۲)

- ۱) سرپیچی از دستورات امام و تخلف معاویه از تعهدات داده شده به مسلمین
- ۲) کفر و نفاق ابوسفیان و تخلف معاویه از تعهدات داده شده به مسلمین
- ۳) سرپیچی از دستورات امام و اختلاف و تفرقه میان مسلمین

۳۳۸. کدام مسائل، زمینه را برای جعل و تحریف احادیث پیامبر اکرم (ص) آماده کرد؟ (کتاب درسی، صفحه‌های ۱۱۳، ۱۱۴ و ۱۱۷)

- ۱) ممنوعیت از نوشتن احادیث پیامبر اکرم (ص) و اینکه حاکمان بنی امیه و بنی عباس به تدریج مسیر حکومت را عوض کردند و جامعه را به راحت طلبی سوق دادند.
- ۲) در انزوا قرار دادن شخصیت‌های اصیل اسلامی و اینکه حاکمان بنی امیه و بنی عباس به تدریج مسیر حکومت را عوض کردند و جامعه را به راحت طلبی سوق دادند.
- ۳) ممنوعیت از نوشتن احادیث پیامبر اکرم (ص) - حاکمان بنی امیه و بنی عباس به اندیشه‌هایی میدان می‌دادند که قدرت آنان را تقویت می‌کرد.

۳۳۹. عموم مردم در افکار و اعتقادات و رفتار خود چگونه عمل می‌کنند؟ (کتاب درسی، صفحه ۱۱۵)

- ۱) دنباله‌رو شخصیت‌های برجسته جامعه خود هستند و آن‌ها را آسوه قرار می‌دهند.
- ۲) به دنبال کمالات و ارزش‌های الهی هستند و به نسبت همت و استعداد خود از آن بهره‌مند می‌شوند.
- ۳) کسانی که در جبهه دشمنان هستند و پس از مدتی با تزویر در جبهه دوستان قرار می‌گیرند را می‌پذیرند.

۳۴۰. پس از خروج جریان رهبری از مسیر امامت و اداره حکومت در یک دوره کوتاه توسط امام علی (ع) چه کسانی جانشینی پیامبر (ص) را غصب کردند؟ (کتاب درسی، صفحه ۱۱۱)

- ۱) افرادی از مهاجران و انصار که علی‌رغم سابقه طولانی در اسلام، صلاحیت جانشینی پیامبر را نداشتند.
- ۲) کسانی که خود را عموزادگان ائمه اطهار (ع) می‌دانستند ولی روش سلطنتی را پیش گرفتند و ادامه دادند.
- ۳) کسانی که در آخرین سال‌های حیات پیامبر (ص) به ظاهر اسلام آورده بودند و خلافت را به سلطنت تبدیل کردند.

۳۴۱. علت تبدیل حکومت عدل نبوی به سلطنت در دوران بنی امیه و بنی عباس چه بود؟ (کتاب درسی، صفحه ۱۱۶)

- ۱) ارتباط کشورهای مختلف با کشور اسلامی و آمیخته شدن فرهنگ‌های حاکم بر جامعه
- ۲) افزایش قدرت و ثروت حکومت اسلامی و لزوم تطبیق ساختار حکومتی با نیازهای زمانه
- ۳) انزوای شخصیت‌های مورد احترام و اعتماد رسول خدا (ص) و قرب و منزلت طالبان قدرت و ثروت

۳۴۲. با توجه به عبارت «افان مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم»، مهم‌ترین خطر ..... (کتاب درسی، صفحه ۱۱۱)

- ۱) ایجاد زمینه‌های تفرقه و دشمنی میان مسلمانان و تسلط بیگانگان است.
- ۲) تحریف در اندیشه‌های اسلامی و منع از نوشتن احادیث و جعل آن است.
- ۳) بازگشت به دوران جاهلی و پشت پا زدن به معیارها و ارزش‌های اسلامی است.

۳۴۳. امیرالمؤمنین علی (ع) کدام مطلب را عامل به درد آمدن قلب مبارکشان می‌دانستند؟ (کتاب درسی، صفحه ۱۱۲)

- ۱) پیروزی مردم شام بر مسلمانان که به حق نزدیکند.
- ۲) اختلاف مسلمانان با شامیان در راه حق
- ۳) اتحاد شامیان در مسیر باطل و اختلاف مسلمانان در راه حق

۳۴۴. دلیل این‌که احادیث صحیح از غلط به سادگی قابل تشخیص نبود، چیست؟ (کتاب درسی، صفحه ۱۱۳)

- ۱) تبدیل حکومت عدل نبوی به سلطنت و ارائه الگوهای نامناسب
- ۲) منع نوشتن احادیث پیامبر (ص) و فوت یا شهادت اصحاب ایشان
- ۳) تحریف در معارف اسلامی و جعل احادیث نبوی

کشف ارتباط**۳۴۵. هر یک از موارد سمت راست با کدام یک از موارد سمت چپ در ارتباط است؟ (یک مورد اضافه است.)****(کتاب درسی، صفحه‌های ۱۱۳ تا ۱۱۶)**

الف) ارائه الگوهای نامناسب	۱) احتمال خطا در نقل احادیث
ب) ممنوعیت نوشتن احادیث	۲) بیان داستان‌های خرافی
ج) تبدیل حکومت عدل نبوی به سلطنت	۳) بی‌توجهی به سیره و روش پیامبر (ص)
د) تحریف در معارف اسلامی	

۳۴۶. چه کسانی دشمنان سرسخت پیامبر (ص) بودند و تنها وقتی تسلیم شدند که دیگر چاره‌ای برای آن‌ها باقی نمانده بود؟

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۱)

۳۴۷. چه کسانی با نام اهل بیت قدرت را به دست گرفتند و در ظلم و ستم به اهل بیت پیامبر (ص) از چیزی فروگذار نمی‌کردند؟

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۲)

۳۴۸. چرا ائمه اطهار (ع) با مشکلات زیادی بعد از رحلت پیامبر (ص) روبه‌رو شدند و نتوانستند مردم آن دوره را با خود همراه کنند؟

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۶)

۳۴۹. چه چیز سبب شد که با وجود روش سلطنتی بنی‌امیه و بنی‌عباس و ظلم و ستم ایشان، اسلام هم‌چنان باقی بماند؟

(کتاب درسی، صفحه‌های ۱۱۲ و ۱۱۳)

۳۵۰. چرا با وجود این که سال‌ها بعد، منع نوشتن حدیث پیامبر (ص) برداشته شد، اما احادیث زیادی جعل یا تحریف شد؟

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۳)

۳۵۱. نام چند تن از انسان‌های آزاده و با ایمان و شجاعی که در زمان پیامبر (ص) تربیت شده‌اند را بیان کنید.

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۵)

۳۵۲. حضرت علی (ع) در ضمن سخنان خود و بیم دادن مردم، روزگاری را پیش‌بینی کرد که دو دسته از مردم گریان خواهند بود آن دو

دسته کدام‌اند؟

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۲)

۳۵۳. عموم مردم جامعه در اعتقادات و عمل خود، دنباله‌روی چه کسانی هستند؟

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۵)

۳۵۴. بی‌بهره ماندن بسیاری از مردم و محققان از یک منبع مهم هدایت با توجه به ممنوعیت نوشتن احادیث، چه پیامدی داشت؟

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۳)

۳۵۵. پیامد نامبارک تغییر فرهنگ مسلمانان در زمان ائمه (ع) چه بود؟

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۶)

۳۵۶. پیامد روش سلطنتی بنی‌امیه و بنی‌عباس چه بود؟

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۶)

۳۵۷. چالش‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی عصر امامان را بنویسید.

(کتاب درسی، صفحه‌های ۱۱۳ تا ۱۱۶)

۳۵۸. نتایج نامطلوب منع نوشتن احادیث رسول اکرم (ص) را بنویسید.

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۳)

۳۵۹. تحریف در معارف اسلامی و جعل احادیث چگونه صورت گرفت؟

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۴)

۳۶۰. حکومت عدل پیامبر اکرم (ص) بعد از رحلت ایشان چگونه به سلطنت تبدیل شد؟

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۶)

۳۶۱. چرا امامان معصوم (ع) با وجود حضور در جامعه، فاقد قدرت و امکانات لازم برای اجرای همه‌جانبه مسئولیت‌های خود شدند؟

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۱)

۳۶۲. چرا اوضاع نابسامان حدیث بعد از رحلت پیامبر (ص) تا حدود زیادی برای پیروان ائمه پیش‌نیامد؟

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۳)

۳۶۳. یکی از چالش‌های عصر ائمه «ارائه الگوهای نامناسب» بود آن را توضیح دهید.

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۵)

۳۶۴. آیا ائمه (ع) پس از رحلت پیامبر (ص) می‌توانستند به راحتی مسئولیت‌های خود را به اجرا درآورند؟ توضیح دهید.

(کتاب درسی، صفحه ۱۱۱)

۳۶۵. بنی‌عباس چگونه به حکومت رسید و چه شیوه‌ای در پیش گرفت؟

(کتاب درسی، صفحه‌های ۱۱۲ و ۱۱۳)

مدت امتحان: ۷۰ دقیقه		بودجه‌بندی: درس‌های ۱ تا ۹		سؤالات امتحانی نیم‌سال اول	
نمونه سؤالات شبیه‌سازی شده با امتحان نهایی		پایه یازدهم - دوره دوم متوسطه			
ردیف	آزمون (۱)	نمره			
الف- پیام آیات و احادیث					
۱	آیه «قال ربنا اذنی اعطی کل شیء ثم هدی» بیانگر چه مفهومی است؟	۰/۵			
۲	خداوند در آیه «و ما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افان مات او قتل انقلبتم علی اعقابکم ...» چه هشداری به مسلمانان می‌دهد؟	۰/۵			
۳	با توجه به حدیث شریف ثقلین «انی تارک فیکم الثقلین کتاب الله ...» در چه صورتی مسلمانان گمراه نمی‌شوند؟	۰/۵			
۴	با توجه به آیه «أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا» اگر قرآن کریم کتابی الهی نبود، چه مشکلی در آن به وجود می‌آمد؟	۰/۵			
۵	آیه شریفه «أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا نُزِّلَ إِلَيْكَ وَ مَا أَنْزَلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَيَّ الْطَّاغُوتِ ...» به کدام‌یک از دلایل ضرورت تشکیل حکومت اسلامی اشاره می‌کند؟	۰/۵			
ب- درست یا نادرست بودن جمله‌های زیر را مشخص کنید.					
۶	زمانی که انسان، دچار دل‌مشغولی و دغدغه متعالی شود، خود را با نیازهای برتر روبرو می‌بیند.	۰/۵			
۷	اولین و معتبرترین مرجع برای فهم عمیق آیات الهی، گفتار و رفتار پیامبر (ص) است.	۰/۵			
۸	تنها خداوند است که می‌تواند فرد شایسته مقام امامت را معرفی کند، و به مردم بشناساند.	۰/۵			
۹	کتاب نهج‌البلاغه بخشی از دعا‌های حضرت علی (ع) است.	۰/۵			
د) به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.					
۱۰	«آگاهی از نحوه زندگی پس از مرگ» و «چگونه زیستن» به ترتیب مربوط به کدام نیازهای اساسی انسان است؟	۰/۵			
۱۱	آسان‌ترین راه برای غیر الهی نشان دادن اسلام و قرآن کریم چیست؟	۰/۵			
۱۲	نظام حکومت اسلامی پس از پیامبر (ص) بر چه مبنایی طراحی شده بود؟	۰/۵			
۱۳	اگر پیامبری در دریافت و ابلاغ وحی معصوم نباشد، نتیجه آن چه خواهد بود؟	۰/۵			
۱۴	معاویه چگونه حکومت مسلمانان را به دست گرفت و خلافت را به سلطنت تبدیل کرد؟	۰/۵			
۱۵	پیامبر (ص) در چه صورتی اشخاص را از ادامه بحث باز می‌داشت؟	۰/۵			
۱۶	لازمه جانشینی پیامبر (ص) چیست؟	۰/۵			

۰/۲۵	<p>۱۷ قرآن کریم کارهای خارق‌العادهٔ پیامبر که هیچ‌کس بدون تأیید و اذن خداوند قادر به انجام آن نبود را چه می‌نامد؟</p> <p>الف- آیت به معنی نشانهٔ نبوت</p> <p>ب- معجزه به معنی کاری که دیگران از انجام آن عاجزند.</p>
۰/۲۵	<p>۱۸ اگر پیامبری در تعلیم و تبیین دین و وحی الهی معصوم نباشد:</p> <p>الف- امکان انحراف در تعلیم الهی پیدا می‌شود.</p> <p>ب- مردم با سرمشق دادن پیامبر دچار گمراهی می‌شوند.</p>
۰/۵	<p>۱۹ (و) اصطلاحات زیر را تعریف کنید.</p> <p>قاعدهٔ نفی سبیل:</p>
۰/۵	<p>۲۰ شیعه:</p>
۱	<p>۲۱ (ز) کشف ارتباط</p> <p>هر یک از گزینه‌های ستون سمت راست با کدام‌یک از گزینه‌های ستون سمت چپ در ارتباط است؟</p> <p>(۱) اعجاز لفظی الف- نیروی جاذبه</p> <p>(۲) اعجاز محتوایی ب- رسایی تعبیرات</p> <p>ج- عدم تعارض</p> <p>د- معنویت و حقوق برابر انسان‌ها</p>
۰/۵	<p>۲۲ (ح) درک مطلب:</p> <p>انسان‌ها با وجود پراکندگی در کل دنیا و قاره‌های مختلف و با وجودی که هر یک از نژاد خاصی هستند، یکی آفریقایی و سیاه‌پوست است، یکی چینی و زردپوست و یا اروپایی سفیدپوست و با وجودی که هر کدام به یک زبان خاص صحبت می‌کنند و آداب و رسوم‌های متفاوتی دارند، اما همه در ذات خود زیبایی‌ها را می‌پسندند، از زشتی و دورویی بدشان می‌آید و ...</p> <p>- این موضوع بیانگر چیست؟</p>
۱	<p>۲۳ (ط) به سؤال‌های زیر پاسخ کامل دهید.</p> <p>چرا پاسخ به نیازهای اساسی باید کاملاً درست و قابل اعتماد باشد؟</p>
۱	<p>۲۴ مهم‌ترین مشکلات فرهنگی، اجتماعی، سیاسی پس از رسول خدا (ص) در عصر ائمه چه بود؟</p>
۱	<p>۲۵ منظور از «پویایی و روزآمد بودن دین اسلام» چیست؟</p>
۱	<p>۲۶ آیا نیاز جامعه به حکومت و تعلیم و تبیین دین، پس از رسول خدا (ص) از بین رفت؟ چرا؟</p>
۱	<p>۲۷ شیوهٔ هم‌دردی پیامبر (ص) با فقرا و مبارزهٔ ایشان با فقر را بنویسید.</p>
۱۶	<p>جمع موفق و سربلند باشید</p>